

NE ŽELIM DA RADIM NEDJELJOM I PRAZNICIMA

STAVOVI I MIŠLJENJA
RADNIKA I RADNICA U FBIH O (NE)
RADU NEDJELJOM I PRAZNICIMA

Sindikata radnika
trgovine i uslužnih
djelatnosti BiH

Naslov

Ne želim da radim nedjeljom i praznicima.
Stavovi i mišljenja radnika i radnica u FBiH
o (ne)radu nedjeljom i praznicima

Autori

Amer Osmić, prof. dr.

Nermina Mujagić, prof. dr.

Izdavač

Sindikat radnika trgovine i uslužnih djelatnosti BiH

Za izdavača

Mersiha Beširović

Grafičko oblikovanje

Adnan Suljkanović

NE ŽELIM DA RADIM NEDJELJOM I PRAZNICIMA

STAVOVI I MIŠLJENJA RADNIKA
I RADNICA U FBIH O (NE)RADU
NEDJELJOM I PRAZNICIMA

Sindikat radnika
trgovine i uslužnih
djelatnosti BiH

Sarajevo, 2024

SADRŽAJ

1. UVOD **7**
2. METODOLOGIJA **8**
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA **9**
  - 3.1. Slobodna nedjelja i temeljna prava EU **16**
  - 3.2. Slobodni i od tržišta **19**
  - 3.3. Socijalni značaj nedjelje **21**
  - 3.4. Radnici i politika **22**
  - 3.5. „Izuzeti od zakona“ **25**
  - 3.6. Svetost nedjelje **26**
  - 3.7. Postdejtonska stvarnost: Imo' pa ne'mo! **26**
4. Umjesto zaključka - radnička prava i 'ljevica' **27**
5. LITERATURA **30**
6. PRILOG: UPITNIK SA POSTOTCIMA **31**

1. UVOD

Pitanje o zabrani rada nedjeljom i praznicima prodajnih objekata na području Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) dotiče mnoge značajne aspekte društva, često se u svakodnevnoj komunikaciji može čuti da je ovo pitanje dominantno ekonomske naravi, ali ako pitate uposlenike u trgovinama dobija se jasno diferenciranija slika od čisto ekonomske. Tako, moguća zabrana rada nedjeljom i praznicima u prodajnim objektima postaje sociološka tema čija implementacija direktno utiče na porodični život, balans između rada i odmora, svakodnevni život, aktivnosti u toku slobodnog vremena kao i (mentalno) zdravlje. Analogno navedenom i argumentacijska linija *pro et contra* ide od one ekonomske koja upozorava na mogući negativni utjecaj ekonomskih prilika u FBiH i slobodu izbora, dok zagovornici zabrane rada nedjeljom i praznicima više analiziraju sociološku dimenziju rada i slobodnog vremena i tvrde da bi društvo i zajednica imali značajnu korist. Ako uzmemo u obzir analize koje se temelje na koristima koje društvo i zajednica imaju kada je riječ o zabrani radi trgovinskih objekata nedjeljom i praznicima ne možemo a da ne pomenemo socijalnu, kulturnu i dimenziju radnih prava uposlenika u ovoj djelatnosti.

Analizirajući socio-kulturne aspekte zabrane rada nedjeljom i praznicima uočava se dimenzija porodičnih i društvenih veza. Upravo jačanje porodičnih i društvenih veza je jedan od značajnih argumenata koji ide u prilog zabrani rada nedjeljom i praznicima. Stanje u sektoru trgovine prije svega onih koji rade u prodaji i direktno sa kupcima kada je riječ o radnim aktivnostima koje znaju vrlo često biti nepredvidive i značajno duže od planiranog, što direktno utječe na vrijeme i mogućnosti planiranja vremena za porodicu i prijatelje. Prema tome, zabrana rada nedjeljom i praznicima za značajan broj građanki i građana FBiH osigurala bi jedan dan u sedmici kada su članovi porodice slobodni i mogu planirati i provesti kvalitetno vrijeme zajedno. Prema istraživanju koje je proveo Eurofound-u (2018), gdje se ispituje odnos između rada i slobodnog vremena, porodice koje imaju redovno zajedničko slobodno vrijeme češće su zadovoljnije životom i imaju bolje međuljudske odnose. Također, sa socijalnog aspekta povezivanje i solidarnost lakše je potaći kada imate definiran isti dan(e) za odmor čime je lakše organizirati društvene aktivnosti koje promoviraju koheziju i gdje većina stanovništva ima jednaku vjerovatnoću participacije. Na primjer, istraživanje provedeno u Njemačkoj pokazalo je da zajednice koje su uvele zabranu rada nedjeljom bilježe povećano sudjelovanje u lokalnim događanjima i inicijativama, što doprinosi boljoj integraciji i osjećaju pripadnosti zajednici.

Da bi smo provjerili navedeno proveli smo reprezentativno istraživanje dominantno na području Federacije Bosne i Hercegovine sa ciljnom skupinom građanki i građana FBiH s posebnim fokusom na uposlenike u prodajnim objektima. Provedeno istražuje svoju opravdanost crpi u hipotetičkom stavu da bi zabrana rada nedjeljom i praznicima imali značajnu korist za društvo primarno uposlenike u prodajnim objektima i njihove porodice ali indirektno i ostale građanke i građane FBiH. Primijenjena metodologija oslikava dominantno kvantitativni pristup o čijem segmentima će biti riječi u narednom poglavlju.

2. METODOLOGIJA

Pomoću kvantitativnog istraživačkog pristupa (anketiranja), u periodu od 21.07.2024. godine do 29.07.2024. godine prikupljeni su podaci o stavovima, viđenjima te očekivanjima građanki i građana Federacije Bosne i Hercegovine o radu nedjeljom i praznicima na području Federacije Bosne i Hercegovine. Podaci za potrebe istraživanja prikupljeni su primjenom anketnog istraživanja online putem, odnosno primjenom Google Forms obrasca koji je distribuiran ciljnoj populaciji – svim punoljetnim građankama i građanima FBiH koji imaju pristup internetu. Tabela 1. daje pregled osnovnih informacija o postupku istraživanja.

Tabela 1 Osnovne informacije o postupku istraživanja

Period provođenja istraživanja	21.07.2024. – 29.07.2024. godine
Pristup istraživanju	Kvantitativni pristup
Tehnika prikupljanja podataka	Anketni upitnik
Mjerni instrument	Samoadministrirajući online upitnik izrađen za potrebe istraživanja –
Ciljna skupina	Punoljetni građani i građanke FBiH koji imaju pristup internetu
Uzorak ispitanika	U istraživanju je sudjelovalo 1452 ispitanika

Kada je riječ o procesu uzorkovanja, isti je karakterisan kao jednostavni slučajni uzorak svih građanki i građana prema popisu stanovništva iz 2013. godine koji imaju pristup internetu i društvenim mrežama u Federaciji Bosne i Hercegovine, što je i bila bazna ciljna populacija u ovom istraživanju. Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine preko 80% građanki i građana Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) ima pristup internetu. Najčešće osobe treće životne dobi, dakle starije od 65 godina nemaju pristup internetu i ne konzumiraju sadržaj ovog medija. Prema analiziranom, možemo konstatirati da je postotak korisnika interneta na području FBiH koji imaju internet priključak i svakodnevno koriste društvene mreže oko 80%, što nas dovodi do stava da je provedeno istraživanje prema svim metodološkim pravilima (ciljno stanovništvo, veličina uzorka i metoda pri izboru uzorka) reprezentativno. Reprezentativnost se ogleda u nivou pouzdanosti dobijenih podataka od 99% kao i intervalom pouzdanosti od $\pm 3.32\%$ na osnovu uzorka od 1.452 ispitanika. Kada je riječ o spolu, dobijeni podaci ne oslikavaju stanje kakvo je očekivano u odnosu na popis stanovništva, jer se bilježi “prezastupljenost” žena (81.5%) u odnosu na muškarce (17.9%). Ova disproporcija u odnosu na popis stanovništva može se pravdati iskustvenim pokazateljima da žene u značajno većem procentu rade u prodajnim objektima kao i činjenici da je spremnost žena češća u odnosu na muškarce da učestvuju u online anketama. Anketni upitnik koji je posebno konstruiran za ovo istraživanje sadržavao je 17 pitanja od kojih se pet odnosilo na sociodemografske karakteristike ispitanika, sedam pitanja gdje se ispitivao stav o radnom statusu i učesta-

losti rada nedjeljom i praznicima, kao i četiri pitanja koja su se odnosila na stavove ciljne populacije o Nacrtu zakona o unutrašnjoj trgovini FBiH kao i razloge eventualne (ne) podrške ovom Nacrtu zakona. Također smo ispitali percipirani uticaj pomenutog Nacrta zakona na značajan dio svakodnevnog života ispitanika.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Kako smo već napomenuli provedeno istraživanje usmjereno je na ispitivanje stavova građanki i građana Federacije Bosne i Hercegovine o mogućoj zabrani rada prodajnih objekata na području FBiH nedjeljom i praznicima. S obzirom na različite društvene, socijalne, ekonomske i kulturne kontekste, od iznimnog je značaja razumjeti kako javnost, a pogotovo onaj dio javnosti koji je direktno involviran u proces, percipira ovu mjeru. Uzimajući u obzir uticaj ovakve zabrane na primarno radnike i poslodavce ali i širu zajednicu, istraživanje je nastojalo prikupiti i analizirati podatke o podršci ili protivljenju ovoj inicijativi. Dobijeni rezultati će pružiti jasan uvid u društvene preferencije ciljne populacije i mogu pomoći u donošenju odluka na nivou politike. Da bi se jasnije mogli tumačiti stavovi razlozi i mišljenja građanki i građana FBiH o zabrani rada prodajnih objekata nedjeljom i praznicima, nužno je kratko dati pregled osnovnih sociodemografskih karakteristika ciljne populacije. U sljedećoj tabeli prikazana je spolna, dobna i obrazovna struktura dobijenih odgovora.

Tabela 2 Spolna, dobna, geografska i obrazovna distribucija uzorka

Spol	N	%
Muško	260	17.9%
Žensko	1183	81.5%
Ne želim odgovoriti	9	0.6%

Dobna skupina	N	%
18-29 godina	330	22.7%
30-44 godine	764	52.6%
45-64 godine	350	24.1%
65 i više godina	8	0.6%

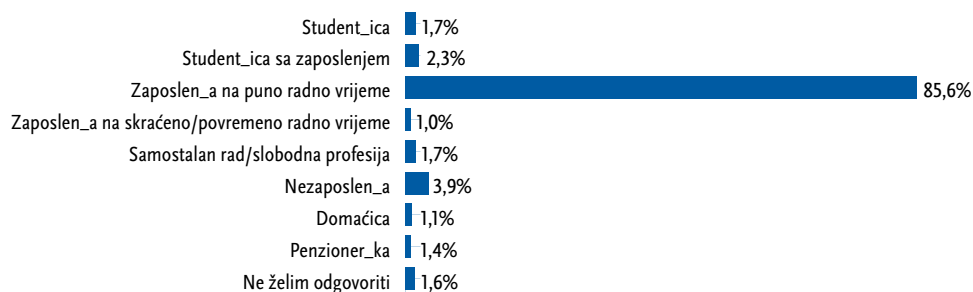
Mjesto prebivališta	N	%
Unsko-sanski kanton	50	3.4%
Tuzlanski kanton	239	16.5%
Zeničko-dobojski kanton	96	6.6%
Bosansko-podrinjski kanton	42	2.9%
Srednjobosanski kanton	105	7.2%
Hercegovačko-neretvanski kanton	68	4.7%

Zapadnohercegovački kanton	4	0.3%
Kanton Sarajevo	801	55.2%
Kanton 10	5	0.3%
Republika Srpska	19	1.3%
Brčko Distrikt	14	1.0%
Ne želim odgovoriti	9	0.6%

Stečeni nivo obrazovanja	N	%
Osnovna stručna sprema	8	0.6%
Srednja stručna sprema	1035	71.3%
Visoka stručna sprema	218	15.0%
Magisterij	176	12.1%
Doktorat	15	1.0%

Na osnovu dobijenih podataka može se istaći da je prosječna starost ispitanika 38 godina (SD 9.749) dok je najčešća starost ispitanika u dobnom intervalu od 30 do 44 godine (52.6%). Podaci ukazuju na mogući trend starenja u oblasti trgovine i bavljenja trgovačkom djelatnošću odnosno možemo konstatirati da zanimanje trgovca nije popularno kod mlađe populacije što pokazuju i rezultati istraživanja jer je svega 22.7% ispitanih u dobi od 18-29 godina i spadaju u kategoriju mladih, u ovom odnosu je uočena i statistička značajnost, odnosno mladi češće biraju druga zanimanja od zanimanja koje se odnosi na trgovinu i uslužne djelatnosti. Kada je riječ o stečenom nivou obrazovanja 71.3% ispitanih navodi da ima srednju stručnu spremu dok 28.1% ima najmanje visoku stručnu spremu. Kada je riječ o mjestu prebivališta ispitanika najčešće je to Kanton Sarajevo sa 55.2% ispitanih dok je frekvencija i procentualne vrijednosti ostalih teritorijalnih jedinica u BiH navedena u tabeli 2. Nadalje, ispitali smo i trenutni status (aktivnost) ispitanika te dobijene podatke prezentirali u relativnim brojevima u grafikonu (1) ispod.

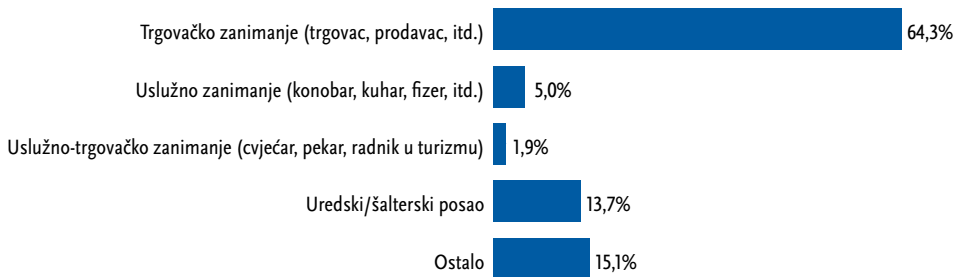
Grafikon 1 Status (aktivnost) ispitanika (N=1452)

Kao što se vidi iz prezentiranih podataka više od ¾ ispitanika navodi da je zaposleno na puno radno vrijeme, što pokazuje da se u toku istraživanja i prikupljanja podataka najčešće odazvala skupina onih ispitanika kojih se istraživana tematika najviše tiče, odnosno koji imaju direktne benefite od usvajanja zakonskih regulativa koje zabranjuju rad ne-

djeljom i praznicima. Od 1316 ispitanika koji navode da imaju određeni radni status njih 78.9% navodi da radi u realnom/privatnom sektoru, dok 17.5% radi u javnom sektoru i 3% radi za neku internacionalnu ili nevladinu organizaciju. Kada je riječ o tipu zanimanja ispitanika najviše ih navodi da radi u trgovačkom sektoru odnosno da ima trgovačko zanimanje (58.2%).

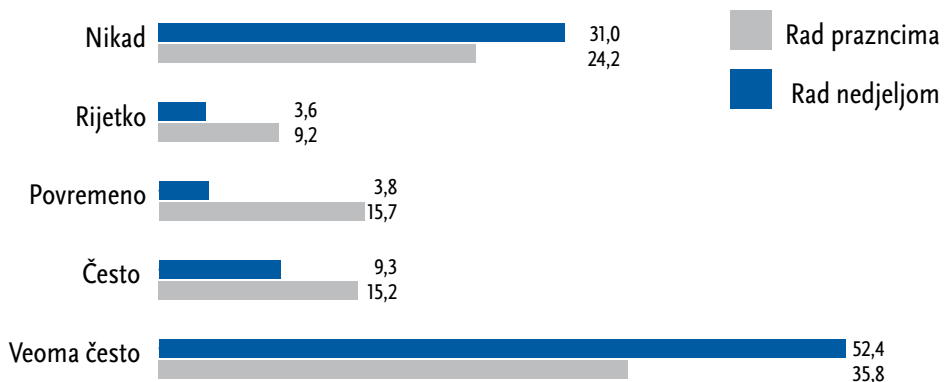
Grafikon 2 Tip zanimanja (N=1314)

Jasno je iz prezentiranih podataka da je značajna većina ispitanika u uzorku direktno vezana za trgovačko zanimanje te samim tim dobiveni odgovori bi trebali imati značajan uticaj na formiranje politika koje se tiču rada i prava radnika u ovom sektoru primarno u dijalogu sa donosiocima odluka.

Kada je riječ o radnoj aktivnosti nedjeljom i praznicima ispitanici navode da češće rade nedjeljom nego praznicima odnosno svaki drugi ispitanik veoma često radi nedjeljom dok 32.4% ispitanih veoma često radi na državni ili neki drugi praznik.

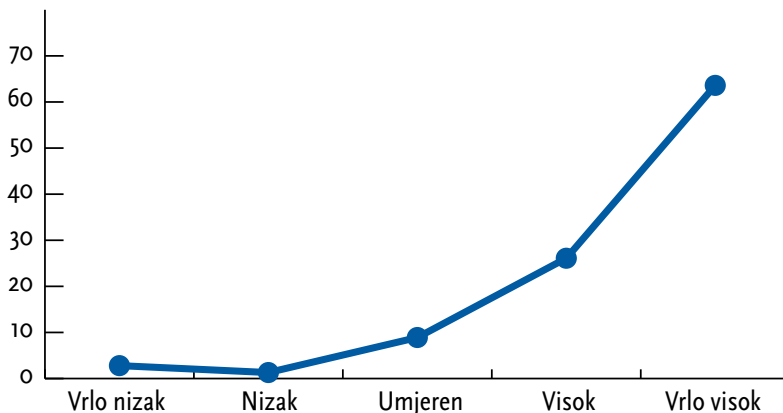
Grafikon 3 Učestalost rada nedjeljom i (državnim) praznicima (N=1316)

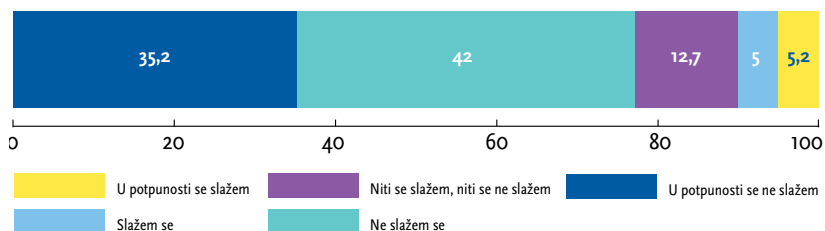
Svako drugi ispitanik navodi da veoma često radi nedjeljom, odnosno da radno provede minimalno tri nedjelje u mjesecu, uzmemo li u obzir i ispitanike koji navode da često rade nedjeljom dakle minimalno imaju dvije radne nedjelje u mjesecu uočavamo da 61,4% uposlenika u prodajnim objektima veoma često i često nedjelju provode radno. S druge strane, 51% ispitanika navodi da veoma često i često radno provode državne ili druge praznike. Analogno tome može se očekivati da je nivo stresa kod radnika u pro-

dajnim objektima pogotovo kada rade nedjeljom i/ili praznicima vrlo visok a percepcija adekvatne naknade nedostajuća, što pokazuju naredni grafikoni.

Grafikon 4 Ocjena nivoa stresa ukoliko ispitanik radi nedjeljom ili praznicima (N=1027)

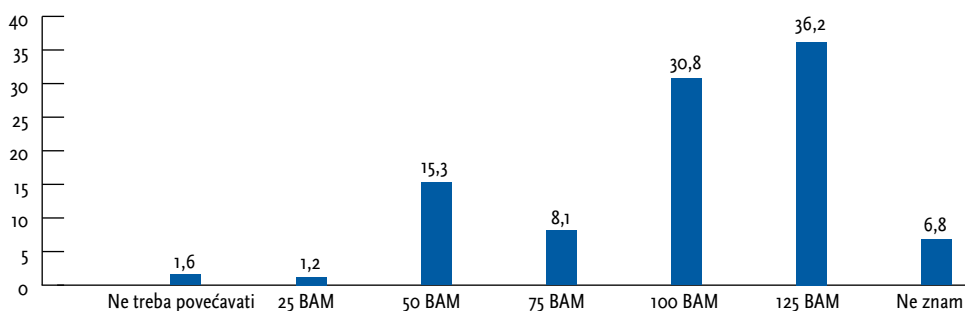

Grafikon 5 Adekvatno sam plaćen za rad nedjeljom i praznicima (N=1024)

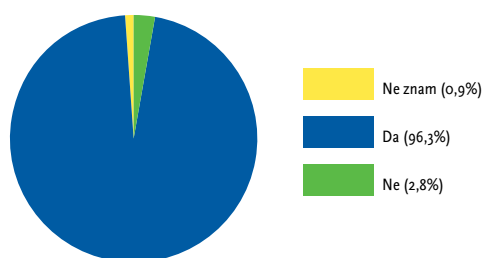
Svega 10.2% ispitanih smatra da je adekvatno plaćeno za rad nedjeljom i praznicima dok s druge strane 77.2% smatra da rad koji se obavlja nedjeljom i praznicima nije adekvatno plaćen. Adekvatno plaćanje rada nedjeljom i praznicima u trgovačkim djelatnostima važno je kao vid kompenzacije radnicima za gubitak slobodnog vremena koje bi inače proveli sa porodicom ili u nekim drugim aktivnostima. Adekvatno plaćen rad dodatno motivira i priznaje napore i fleksibilnost potrebnu za rad koju iskazuju radnici u vrijeme kada većina drugih odmara. Zaključno, pravedna kompenzacija rada nedjeljom i praznicima povećava i zadovoljstvo zaposlenih te njihovu lojalnost poslodavcu, što može uticati na smanjenu fluktuaciju radne snage. Nadalje, kako smo uočili nivo stresa nedjeljom i praznicima kod ljudi koji rade je visok a percepcija adekvatnog plaćanja rada nedjeljom i praznicima iznimno niska, što je kombinacija koja demotivira radnika da ponudi svoj maksimum na radnom mjestu. Također, smo pitali ispitanike što misle koja nadnica za radnu nedjelju i/ili praznike bi bila prikladna u odnosu na ostale radne dane i eventualno dodatno motivirala i priznala napore koji trgovački djelatnici pružaju.

Grafikon 6 Potrebna nadnica za radnu nedjelju i/ili praznike (N=1316)

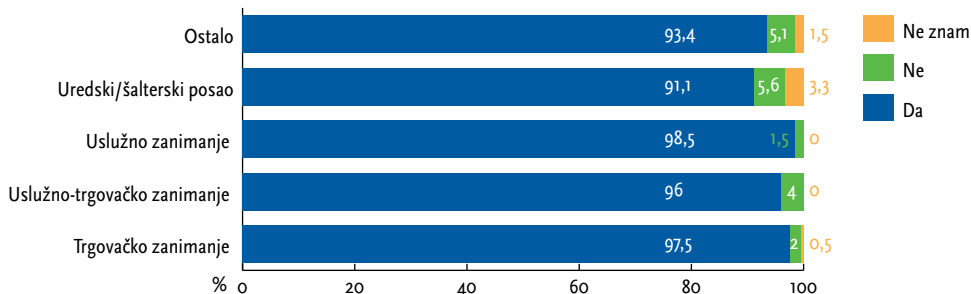
Jasan je stav većine ispitanika odnosno 67% smatra da nadnicu za rad nedjeljom i praznicima treba povećati u odnosu na druge radne dane za najmanje 100 BAM. Analogno navedenom dolazimo do zaključka da značajna većina ispitanika smatra da se rad nedjeljom i praznicima treba drugačije plaćati, primarno jer je percepcija radnika da ovi dani imaju poseban društveni značaj kao vrijeme za odmor i druge aktivnosti kao i period koji se provodi sa porodicom, što radnicima nameće veće emocionalno i fizičko opterećenje što se nerijetko ispoljava značajno većim stresom radnika kada rade nedjeljom i praznicima u odnosu na druge dane. Pravedna i stimulatívna kompenzacija za rad u ovim danima priznaje i nagrađuje tu žrtvu, osiguravajući da radnici budu adekvatno valorizirani za dodatni trud. No ipak i pored potrebe za dodatnom valorizacijom rada nedjeljom i praznicima, apsolutna većina ispitanika (ukupni uzorak) bi radije da i radnici u trgovinama imaju slobodnu nedjelju i (državne) praznike, jer 96.3% ispitanih navodi da podržava *Nacrt zakona o unutrašnjoj trgovini* prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH.

Grafikon 7 Podržavate li Nacrt zakona o unutrašnjoj trgovini prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH? (N=1452)

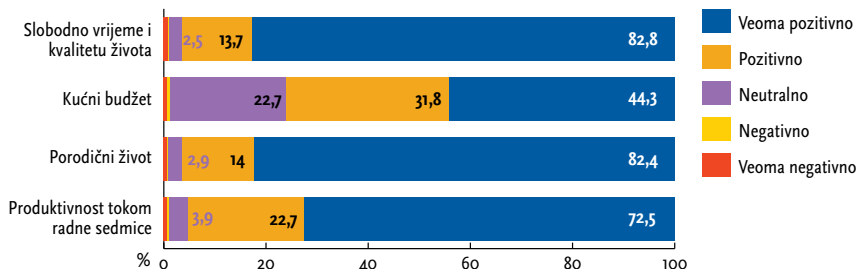
Analiza ukazuje da 96.3% ispitanih podržava ideju neradne nedjelje i praznika, ako pogledamo samo ispitanike koji su naveli da su uposleni u prodajnim objektima (N=845) imamo procentualno podršku Nacrtu zakona od 97,5%, dok je najmanja podrška (91,4%) kod ispitanika koji su naveli da rade uredske/šalterske poslove. Navedeno ukazuje da ima određeni procenat ljudi (5,6% - uredski i šalterski radnici) koji svoju komfor zonu (Shopping nedjeljom i praznicima) nerado mijenjaju. Detaljni pokazatelji (ne)podržavanja Nacrta zakona prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH dati su u narednom grafikonu.

Grafikon 8 Podrška Nacrt zakona o unutrašnjoj trgovini u odnosu na tip zanimanja (%)

Također smo pitali ispitanike kako i na koji način bi zabrana rada nedjeljom uticala na slobodno vrijeme i kvalitetu života, kućni budžet, porodični život, produktivnost tokom radne sedmice, zaštitu ličnog integriteta i zdravlja radnika kao i ravnotežu između privatnog i poslovnog života. U narednom grafikonu predstavljeni su dobijeni rezultati.

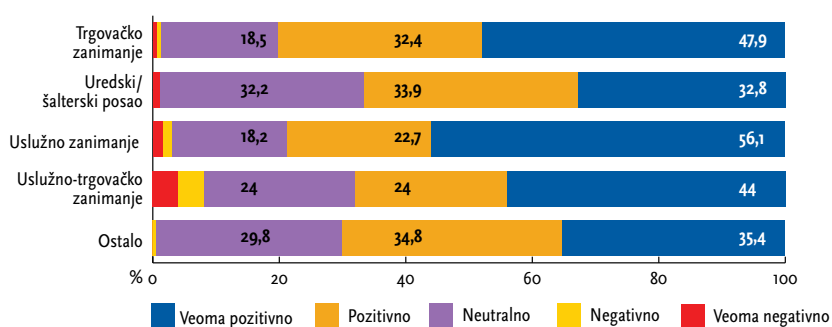
Grafikon 9 Kako bi zabrana rada nedjeljom i praznicima uticala na... (N= 1452)

Zakonsko reguliranje neradne nedjelje i praznika za prodajne objekte prema stavovima ispitanika dominantno bi vrlo pozitivno uticalo na slobodno vrijeme i kvalitetu života uposlenih u trgovačkoj djelatnosti, primarno omogućujući im vrijeme za odmor kao i mogućnost dugoročnijeg planiranja aktivnosti. Slobodna nedjelja i praznici bi imali pozitivan uticaj i na vrijeme koje se provede sa porodicom jer u mnogim slučajevima većina članova domaćinstva ima upravo slobodnu nedjelju i praznike (škola, javne ustanove, fakulteti itd.) čime bi se uticalo i na kvalitetu društvenog života, sve navedeno ima direktni uticaj na fizičko i mentalno zdravlje radnika u prodajnim objektima. Reguliranjem rada nedjeljom i praznicima smanjio bi se stres i burnout, povećavajući zadovoljstvo i produktivnost radnika. U zemljama poput Njemačke i Austrije, gdje je rad nedjeljom strogo ograničen, zaposlenici u trgovinama imaju bolji balans između privatnog i poslovnog života, što doprinosi njihovoj dugoročnoj motivaciji i lojalnosti prema poslodavcima (detaljnije na Eurofound i ILO). U konačnici, poboljšana kvaliteta života radnika može imati pozitivan uticaj na poslovanje, jer zadovoljniji i odmorniji radnici pružaju bolju uslugu, što može povećati lojalnost kupaca i reputaciju trgovine. Kao što vidimo iz prezentiranih rezultata 44,3% smatra da će zabrana rada nedjeljom i praznicima vrlo pozitivno uticati na kućni budžet, uzmemo li samo odgovore ispitanika koji su naveli da su zaposleni u

trgovačkoj djelatnosti uočavamo da je zabrinutost koja se odnosi na smanjenje kućnog budžeta manje prisutna jer 47.9% ispitanih smatra da će neradne nedjelje i praznici vrlo pozitivno uticati na kućni budžet. S druge strane, uposlenici u drugim djelatnostima a primarno oni koji rade uredske/šalterske poslove navode u svega 32,8% slučajeva da bi neradna nedjelja i praznici vrlo pozitivno uticali na kućni budžet. Uočavamo veću zabrinutost za kućni budžet kod ispitanika koji su uposleni u drugim djelatnostima nego kod ispitanika koji rade u nekoj od grana trgovine. Rezultati ukazuju da su osobe zaposlene u prodajnim objektima manje zabrinute za kućni budžet odnosno imaju značajno stimulativniji stav o tome da će neradna nedjelja i praznici pozitivno uticati na njihov kućni budžet u odnosu na ispitanike koji se ne bave ovom djelatnošću.

Grafikon 10 Kako bi zabrana rada nedjeljom i praznicima uticala na kućni budžet u odnosu na tip zanimanja (N=1316)

Istraživanja koja se bave analizom uticaja slobodnog vremena pokazuju da osobe koje imaju redovno i dovoljno slobodnog vremena pokazuju viši nivo zadovoljstva životom i bolje mentalno zdravlje (Haworth & Lewis, 2005). Zapravo, slobodno vrijeme kao važan faktor čovjekove aktivnosti značajno doprinosi kvaliteti života jer omogućava individua da se opuste, provode vrijeme sa porodicom i prijateljima, te imaju aktivnosti koje ih opuštaju i ispunjavaju (Ryff & Keyes, 1995). Redovno odmaranje (poseban naglasak na redovno, jer ukoliko bi imali neradnu nedjelju i praznike, uposlenici bi mogli racionalnije planirati aktivnosti i faze odmora u skladu sa mogućnostima i željama) i učesće u raznim oblicima rekreativnih aktivnosti utiču na povećanje osjećaja zadovoljstva i sreće, što je u direktnoj korelaciji sa boljom kvalitetom života (Stepote, Deaton & Stone, 2015). Moći dugoročno planirati aktivnosti u slobodno vrijeme omogućava osobi da se posveti ličnom razvoju i hobijima, što može značajno uticati na produktivnost i kreativnost na poslu (Diener & Seligman, 2004). Također smo uočili da je mlađim ispitanicima (18-29 godina) slobodno vrijeme i kvalitet života važniji u odnosu na zrelije ispitanike odnosno osobe dobi između 33-44 godine odnosno 45-64 godine, kojima je više važna valorizacija i poštovanje. Ova dimenzija također može imati uticaja na (ne)popularnost zanimanja koja su povezana sa radom u prodajnim objektima.

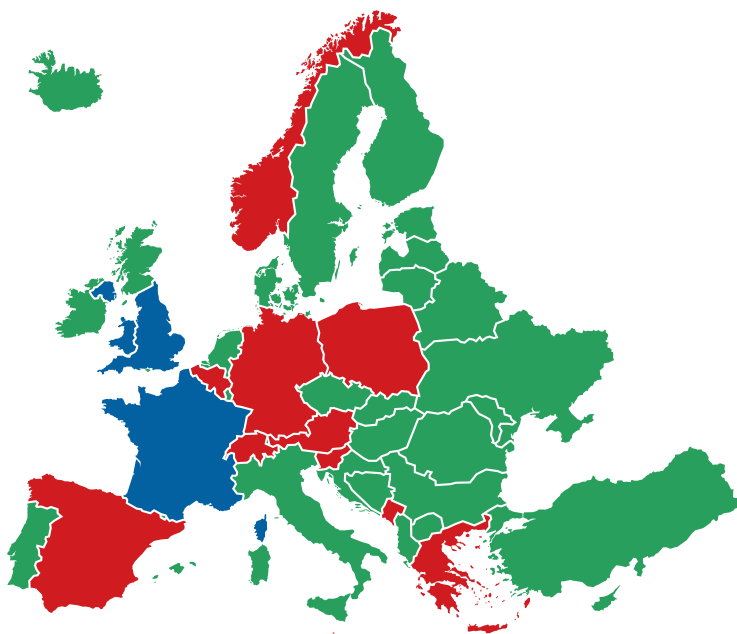
3.1. Slobodna nedjelja i temeljna prava EU

Sloboda od rada nedjeljom i praznicima, kojom se posebno bavimo u ovoj studiji, duboko je inkorporirana u Povelju o temeljnim pravima EU (član 31) koji se odnosi ne samo na količinu slobodnog vremena već i na njegovu kvalitetu. Tako se u članu 31, navodi da neradni dani trebaju “omogućiti kombinaciju ličnog odmora i društvenog povezivanja”. Pojedinci su društvena bića, dio zajednice, i njihovi međuljudski odnosi igraju ključnu ulogu u ravnoteži između posla i privatnog života, dobrobiti i oporavku od rada. Kada se vrijeme odmora može organizirati kao usklađeno vrijeme odmora, to omogućava pojedincima da provode vrijeme s članovima porodice, prijateljima ili vršnjacima, ili u kolektivnim društvenim zajednicama, što može uključivati volontiranje, bogoslužjenje, slobodno vrijeme i sport. Tako su neradna nedjelja, praznici i godišnji odmori postali preduvjet za zdravu ravnotežu između posla i privatnog života, jedan od principa „općeg dobra“ društvene zajednice. Kvalitetno vrijeme za odmor, prepoznato je ključnim mehanizmom u očuvanju mentalnog zdravlja, zbog kojeg *Evropski savez za neradnu nedjelju* insistira na podizanju svijesti o jedinstvenoj vrijednosti sinhronizovanog slobodnog vremena za evropsko društvo. Neradna nedjelja omogućava zajedničko vrijeme za porodicu i zajednicu, mađutim neoliberalne deregulacije često dovode do fragmentacije društva, gdje su ljudi sve više izolovani jedni od drugih zbog neusklađenog radnog vremena. Štaviše, fenomen usamljenosti i socijalne isključenosti imaju štetne posljedice na mentalno i fizičko zdravlje, kao i značajne posljedice na društvenu koheziju i povjerenje u Evropi (Izveštaju Evropske komisije o usamljenosti u EU), u kojoj su sindikati i predstavnici civilnog društva prepoznali da je “sinhronizovano vrijeme odmora efikasan alat za borbu protiv usamljenosti.”

U evropskoj debati o uspostavljanju zajedničkog dana odmora na nivou EU za sve građane, BiH učestvuje periferno, ali ne beznačajno. Iako su u ovim tranzicijskim vremenima, u procesu privatizacije i globalizacije, bosanskohercegovački radnici i njihova prava ostali u drugom planu, sve veći broj štrajkova, ali i različiti oblici radničkog nezadovoljstva najbolji su znak koliko je država indiferentna, i koliko je marginalizirana participacija radnika u odlučivanju i u raspodjeli dobiti. Zato je važna, empirijska studija Sindikata radnika trgovine i uslužnih djelatnosti BiH koja nosi naslov „Ne želim da radim! Nedjeljom i praznicima“ u kojoj se naziru ciljevi i potrebe za regulacijom radnog vremena radnika ali kroz radničku svijest. Nalazi istraživanja pokazuju da je od ukupnog broja ispitanika, 96.3% za zabranu rada nedjeljom i praznicima. Među ispitanicima je dominirala ženska radna snaga (81.5% žena i 17.9% muškaraca), mahom zaposlena u realnom/privatnom sektoru (71.6%), koja uglavnom rade u trgovačkim djelatnostima (58.2%), minimalno tri nedjelje u mjesecu (52.4%) i koja nije adekvatno plaćena za taj posao (60.1%). Zbog navedenih rezultata u ovoj studiji se (ne)rad nedjeljom i praznicima, tretira i kao radnopravno pitanje, ali i kao mjesto koje će imati ulogu u prilagođavanju bosanskohercegovačkog društva evropskim standardima, i povratku radničkog identiteta u BiH.

Slika 1. Pregled reguliranja rada nedjeljom i praznicima na Europskom kontinentu

Legenda: Zeleno: Veliki supermarketi i trgovački centri su uglavnom otvoreni nedjeljom. Plavo: Velikim supermarketima je dozvoljeno da budu otvoreni do 6 sati ili manje nedjeljom. Crveno: Veliki supermarketi su uglavnom zatvoreni nedjeljom.

Izvor: Imre Kristoffer Eilertsen, 2024.

Kultura neradne nedjelje je prisutna u mnogim zemljama kao što su Austrija, Belgija, Francuska, Grčka, Hrvatska, Kipar, Njemačka, Danska, Švedska, Norveška, Poljska i Slovenija. Npr. u Njemačkoj je neradna nedjelja duboko ukorijenjena u kulturi i zakonu. Nedjelja je tradicionalno dan odmora i sve prodavnice, osim benzinskih pumpi i pekara su zatvorene. Francuska također ima zakonodavstvo koje favorizuje neradnu nedjelju. Trgovine su zatvorene, ali postoje izuzeci, posebno u turističkim oblastima. Nedavno su neki propisi liberalizovani (nakon usvajanja *Zakona o ekonomskom rastu, aktivnosti i jednakim mogućnostima* – „Macronov zakon“) što je izazvalo oštru raspravu između sindikata i poslodavaca. Poljska je također 2018. godine uvela zakon kojim se postepeno uvodi zabrana rada nedjeljom za većinu trgovina, s ciljem da se potpuno zabrani rad nedjeljom. Trgovine u Danskoj, Švedskoj i Norveškoj imaju skraćeno radno vrijeme nedjeljom, a neke su potpuno zatvorene, u zavisnosti od lokalnih propisa. U Velikoj Britaniji, radnici imaju pravo da odbiju raditi nedjeljom ako su tako dogovorili s poslodavcem.

Što se pak tiče balkanskih zemalja, u Sloveniji zaposleni imaju pravo na dodatne naknade za rad nedjeljom, a postoje i ograničenja u pogledu dužine radnog vremena. U Crnoj Gori (2020.) Sjevernoj Makedoniji (2022.), Hrvatskoj (2023.) doneseni su nacionalni zakoni kojim se zabranjuje rad u trgovinama nedjeljom, osim u specifičnim slučajevima kao što su pijace, kiosci, pekare i benzinske stanice. U Hrvatskoj je dozvoljeno nekim prodavnicama da rade samo 16. nedjelja. Regulacija (ne)radne nedjelje i praznika u Bosni i Hercegovini dobila je svoje mjesto u javnosti 2024. godine kada je Predstavnički

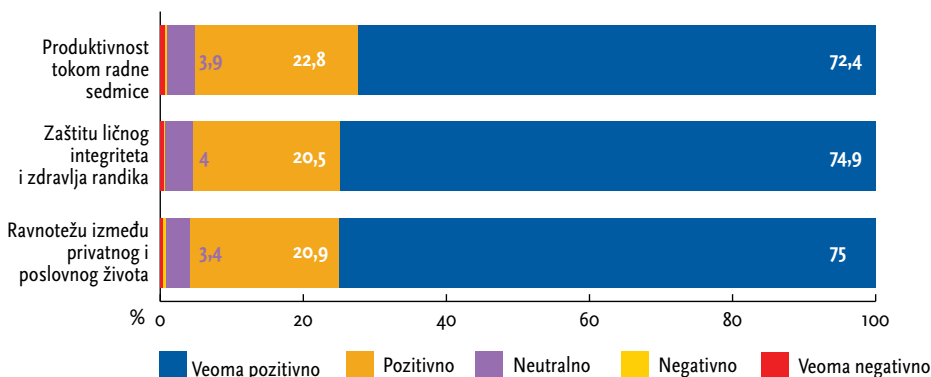
dom Parlamenta FBiH prihvatio *Nacrt zakona o unutrašnjoj trgovini* u FBiH i tako dao “zeleno svjetlo” za prijedlog da se u Federaciji BiH uvede neradna nedjelja. Najviše pažnje izazvao je član 17. Nacrta koji propisuje radno vrijeme prodajnih objekata na način da radno vrijeme prodajnih objekata određuje trgovac u periodu od ponedjeljka do subote, u ukupnom trajanju do 40 sati sedmično (koje trgovac samostalno raspoređuje). Usvojeni Nacrt zakona izazvao je dosta polemike u javnosti jer je uveo sasvim nove odredbe i mjere koje se nisu mogle sprovesti ranijim izmjenama i dopunama.

Diskusija o radu nedjeljom, odnosno njegovoj zabrani ili ograničenju u Federaciji BiH, nažalost, zahvatila je samo dio radnih odnosa, posebno onih koji se odnose na djelatnosti trgovine, pa se ova inicijativa uređuje kroz zakonodavstvo trgovine, a ne kroz *Zakon o radu FBiH*. Međutim i u susjednim zemljama neradna nedjelja i praznici su regulisani zakonima o unutrašnjoj trgovini. Neradna nedjelja bez sumnje bi zaštitila dostojanstvo radnika koji u FBiH često rade prekovremeno (umjesto osam sati, naši radnici/ce rade osam i pol sati jer im polčasovna pauza za ručak ne ulazi u radno vrijeme). Često za prekovremeni rad radnici nisu primjereno plaćeni ili nisu uopće plaćeni.

3.2. Slobodni i od tržišta

U empirijskoj studiji „Ne želim da radim! Nedjeljom i praznicima“ 74.8% ispitanika tvrdi da „trgovci trebaju odmor, a potrošači mogu koristiti usluge drugim danima“. Ovi podaci jasno ukazuju da postoji potreba za odmorom radnika, koji je važan za zdravlje i sigurnost radnika jer preopterećenost radnika nepovoljno utječe na zdravlje i psihofizičke sposobnosti radnika. Rad nedjeljom ne uzrokuje sam umor, stres, smanjenu produktivnost već i socijalnu isključenost od porodičnog, ali i društvenog života na kojeg radnici imaju pravo. Globalni neoliberalizam je sveo radnike na potrošače i konzumente, u kojem se nema vremena da se misli o ključnim pitanjima, kojem nedostaje kritički odnos spram pitanja koja mogu biti prijetnja budućnost bosanskohercegovačkog društva, kao što su usklađivanje javnog i privatnog života te zaštita mentalnog zdravlja. Apsolutna većina (95.4%) tvrdi da bi sloboda od rada nedjeljom i praznicima zaštitila lični integritet i zdravlje radnika, te da bi ova regulacija pozitivno uticala na ravnotežu između privatnog i poslovnog života (95.9%) koja je duboko narušena nekim institucionalnim reformama koje su u suprotnosti s osnovama tržišne privrede.

Grafikon 11 Kako bi zabrana rada nedjeljom i praznicima utjecala na ... (N=1452)

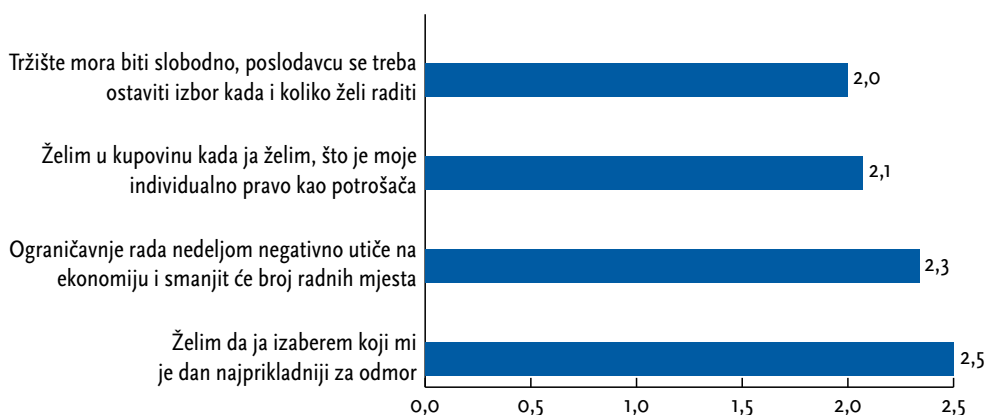
Sedmični odmor nedjeljom i važnost da se ona provede s porodicom, prepoznati su stavovima više od pola ispitanika (59.5%). Međutim, ispitanici „podržavaju neradnu nedjelju ali i pravo na još jedan slobodan dan u sedmici“ (56.8%) jer kao što kaže jedna ispitanica „jedino ispravno i humano je da svi ljudi u bilo kom sektoru imaju dva dana slobodna sedmično, tj. da ne rade više od 40 sati“ (Ispitanica 1, FBiH).

Svaki peti ispitanik (19.5%) smatra da će ova regulativa zaštititi radnička prava, što implicira na svjesnost radnika i radnica da živimo u jednom neoliberalnom okruženju u kojem postoji rizik da će radnici biti pritisnuti da rade više sati, bez adekvatne kompenzacije ili prava na odmor.

Iako se pitanje neradne nedjelje i slobodnih praznika željelo predstaviti kroz sukob ekonomskih sloboda i socijalnih prava, rezultati istraživanja pokazuju trend da ideja o regulisanoj neradnoj nedjelji nije nikakvo ograničenje ekonomskih sloboda, te da mišljenja onih koji proizvode novu vrijednost ne smije da uzmiču u odbrani radničkih pitanja. Rezultati istraživanja detaljnije objašnjavaju polarizaciju javnosti koja je potaknuta oni-

ma koji se bore za navodnu slobodu tržišta i koji se opiru zakonskim ograničenjima koja zabranjuju rad nedjeljom u Federaciji BiH. Od ukupnog broja ispitanika, svega 2.1% „želi da ide u kupovinu kada želi, što je individualno pravo pojedinca kao potrošača”. Radna nedjelja nije primarna želja cjelokupne javnosti. Štaviše, nalazi istraživanja pokazuju da ona nije nikakva prepreka ekonomskom rastu i fleksibilnosti tržišta. Svega 2.3% ispitanika smatra da će „ograničavanje rada nedjeljom negativno uticati na ekonomiju i da će doći do smanjenja broja radnih mjesta“. Istina, živimo u svijetu gdje se potrošačke navike mijenjaju, a potražnja za uslugama i proizvodima raste tokom vikenda, i rad nedjeljom postaje važan za mnoge kompanije, posebno u maloprodaji i ugostiteljstvu. Dâ „tržište mora biti slobodno, te poslodavcu se treba ostaviti izbor da radi kada i koliko želi“ vjeruje svega 29 ispitanika, tačnije 2%. Analiza dobijenih podataka može ukazivati na dva društvena fenomena koje bi valjalo dodatno istražiti. Jedan se tiče *smanjenja državne intervencije u tržište*. Uzroke možemo tražiti u historijskom nasljeđu odnosa prema kapitalizmu i njegovom radikalnom obliku, neoliberalizmu. S druge strane, ove rezultate možemo razumijevati kao klicu borbe za socijalnu jednakost jer slobodno tržište podstiče socijalnu nejednakost, pa ionako slabo zaštićeni radnici (poput onih u maloprodaji ili uslužnim djelatnostima) najviše osjete pritisak da rade nedjeljom, dok privilegirani slojevi društva uvijek uspiju zadržati svoje slobodne dane.

Grafikon 12 Razlozi (ne)podržavanja zabrane rada prodajnih objekata nedjeljom i praznicima u FBiH (N=1452)

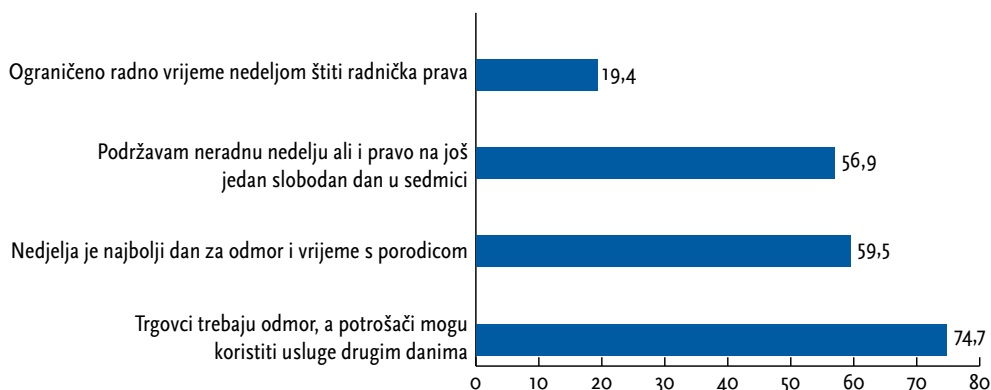

Rezultati kvantitativnog istraživanja mogu biti sagledani i u kontekstu otpora radničke snage da se prilagode promjenljivim potrebama tržišta koje zanemaruje njihova socijalna prava zloupotrebljavajući odredbe o radnom vremenu (praksa velikih trgovačkih lanaca). U tom pogledu svrha propisa koji imaju cilj zaštititi radnike ima veliku važnost ne samo za radnike već je i u interesu poslodavca. Evropska praksa pokazuje da se osiguravanjem korištenja zakonom predviđenih odmora povećava produktivnost rada radnika i motiviranost za rad. Odmor koji obnavlja sposobnosti radnika za siguran i uspješan rad, u obostranom je interesu radnika i poslodavca.

3.3. Socijalni značaj nedjelje

Slobodna nedjelja ima izuzetan društveni značaj. Radnici i radnice trebaju neradnu nedjelju prije svega zbog odmora, porodičnog druženja, ali i prijateljskih susreta. Pitanje koje se često postavlja propituje je li nedjelja uobičajeni dan za sedmični odmor jer je na kraju radne sedmice, te je li pravo na slobodu od rada nedjeljom pravno i fizički uvjetovano fiziološkim potrebama odmora? Ovu ideju promoviraju neoliberali kroz koncept potrošačke nedjelje u kojoj jedni nude usluge, a drugi jure akcije da bi zadovoljili svoje potrošačke navike koje često skrnave svaki oblik povezivanja i zajedništva. Nasuprot ovim stavovima stoje zahtjevi radnika za odmorom s jasnom refleksijom na porodičnu i fiziološku argumentaciju, uprkos riziku da bi se ukupan broj radnih sati u trgovini mogao povećati nakon zabrane rada nedjeljom. Uz pretpostavku da će kupci koji su ranije kupovinu obavljali nedjeljom istu tu kupovinu obavljati radnim danom, moguće je da će radnici u trgovini obavljati veći broj radnji, ili će se trebati zaposliti dodatni radnici kako bi se jednaka količina posla obavila u kraće vrijeme. Suočeni s time, poslodavci bi mogli biti skloniji povećanju radnog vremena postojećih radnika ili zapošljavaju nove radne snage. Svako promišljanje otvara novi set pitanja, kojeg zaista zakonodavac *može i mora* uzeti u obzir prije konačnog donošenja zakona.

Grafikon 13 Razlozi (ne)podržavanja zabrane rada prodajnih objekata nedjeljom i praznicima u FBiH (N=1452)

Ispitanici su svjesni da „ograničeno radno vrijeme nedjeljom štiti radnička prava“ (19.4%), ali zahtijevaju da „trgovci imaju pravo na odmor jer potrošači mogu kupiti sve što im treba drugim danima“ (74.7%). Ne radi se ovdje o važnosti porodice već i o solidarnosti s drugima, posebno onima koji protiv svoje volje rade nedjeljom i praznicima. Na drugom preferencijalnom mjestu je porodica jer je nedjelja tradicionalno dan koji provodimo s porodicom. Dâ je „nedjelja najbolji dan za odmor i vrijeme s porodicom“ vjeruje 59.5% ispitanika. Među njima je najveći broj žena (86.4%) koje svoje razočarenje što ne mogu provesti vrijeme s porodicom pokazuju i na društvenim mrežama. Jedna među njima tvrdi: „*Da ima države ne bi morali anketama glasati za zasluženi odmor. NEDJELJA je dan za porodicu. Ne možete zamisliti kako je nama trgovcima gledati porodice s djecom kako se šetkaju dok su naša djece željna nas i mi njih*“ (Ispitanica 2, FBiH). Druga priželjkuje „...*zajednički nedjeljni ručak ko svi normalni ljudi*“ (Ispitanica 3, FBiH), dok treća ispitanica emotivno objašnjava ovaj problem: „...*Dobro znam sta znači neradna nedjelja, spletom okolnosti na poslu sam dobila tu nedjelju, ali me duša boli kad znam koliko trgovaca MORA otići na posao, dok djecu ostave kući. On ne zna kako je teško uklo-*

piti slobodne dane, a znaju doći u trgovinu i žaliti se kako nema radnika na odjelu, galame i traže da se upali još neka kasa. K'o da kuca na njoj? Radnik je ZA SLOBODNU NEDJELJU!" (Ispitanica 3, FBiH).

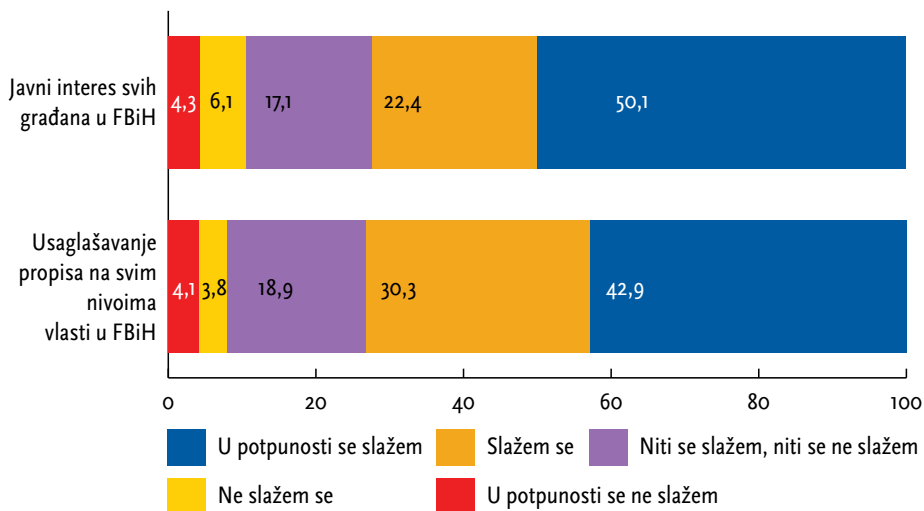
Stavljajući ekonomski, naspram humanističkog interesa ekonomisti i poslodavci ističu da trgovina jeste važna za privredni razvoj kao i njen udio u bruto domaćem proizvodu. U studiji „Šta donosi zabrana rada nedjeljom u FBiH?“ koja se bavi ekonomskom analizom posljedica zabrane rada nedjeljom, navodi se da ograničavanje radnog vremena nedjeljom donosi „smanjenu efikasnost potrošačima, trgovcima i zaposlenicima. To utječe na izbor potrošača, smanjuje vrijeme za usporedbu proizvoda i povećava troškove vremena provedenog u kupovini“ (Banović i ostali, 2024: 8). Ekonomski stavovi više su teorijski jer u nekoliko gradova u Federaciji BiH već je uvedena praksa neradne nedjelje što ne ukazuje niti daje neke trendove povećanja ekonomskog siromaštva zbog te lokalne regulacije.

Postoji još dilema vezanih za neradnu nedjelju i praznike. Šta ako radnici žele raditi nedjeljom kako bi ostvarili veću plaću? Treba li im to braniti? Rezultati istraživanja pokazuju da bi novčanu nadoknadu za radnu nedjelju trebalo povećati. U cilju zaštite prava radnika, djelovanje u pogledu rada nedjeljom treba ipak usmjeriti prema dobrovoljnosti i pristanku radnika na taj rad i/ili kvantifikaciji broja nedjelja na koje određeni radnik smije raditi bez pristanka ili s njim. Trgovina jeste važna grana privrede, radnici mogu i da žele da povećano zarađuju svojim radom i nedjeljom, ali ono što je važno u kontekstu ovog istraživanja istaći jeste da eventualna zabrana rada trgovina nedjeljom koju ispitanici zagovaraju, ne smije rezultirati produženjem radnog vremena tokom sedmice i većim pritiskom na radnike.

3.4. Radnici i politika

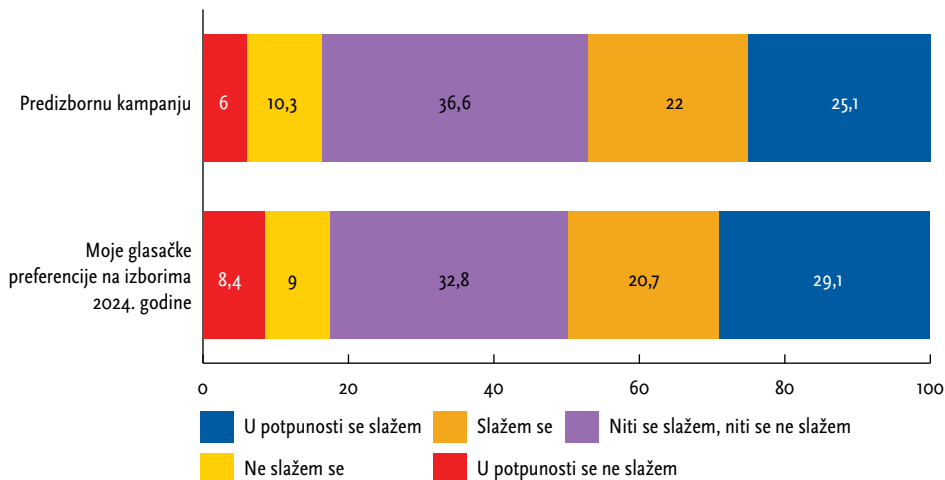
Rasprava o neradnoj nedjelji i praznicima u Federaciji BiH podstakla je sumnju da se radi o prijedlogu Nacrta zakona koji se donosi s namjerom da se ostvare politički poeni. Zbog toga su građani i građanke pitani hoće li usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u FBiH prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH utjecat na: javni interes svih građana u Federaciji BiH, usaglašavanje propisa na svima nivoima vlasti u FBiH, predizbornu kampanju, glasačke preferencije na izborima 2024., povećanje javnih prihoda u entitetu RS ili pak na loš promet i zatvaranje malih trgovina. Prema rezultatima istraživanja, uvođenje neradne nedjelje i slobodnih praznika je za 72.5% ispitanika od javnog interesa svih građana u Federaciji BiH. Znatian dio ispitanika (17.1%) je neopredijeljen („niti se slaže, niti se ne slaže“) u vezi tvrdnje da je usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini pitanje javnog interesa u entitetu Federacije BiH. Ispitanici se slažu (73.1%) da će usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini uticati na usaglašavanje propisa na svima nivoima Federaciji BiH. Ako stavovima velike većine dodamo i postotak neodlučnih („niti se slažem niti se ne slažem“) koji iznosi 18.9% argumentirano možemo govoriti i o važnosti pravne pravičnosti koja je neophodna u postizanju društvene jednakosti radnika i njihovog prava na slobodnu nedjelju i praznike u FBiH.

Grafikon 14 Usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u FBiH prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH utjecat će na ... (N=1452)

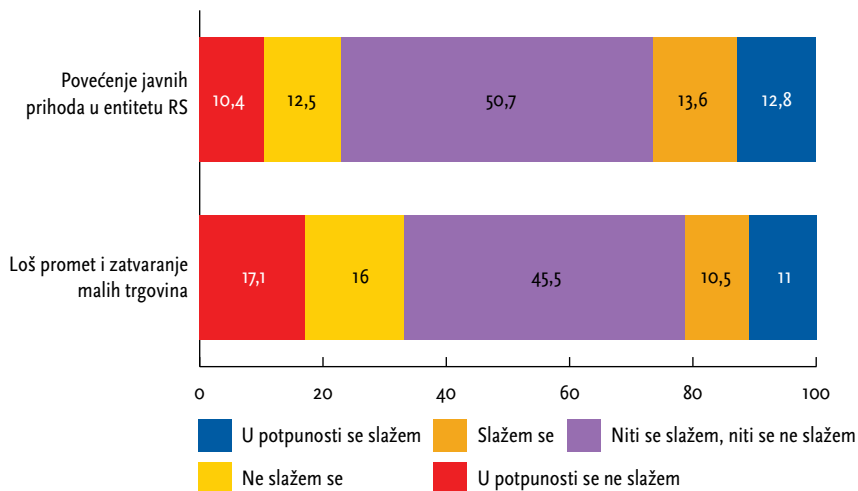
Ono u šta ispitanici nisu sigurni u svojim odgovorima odnosi se na politizaciju ove inicijative, jer od ukupnog broja, više od jedne trećine (36.6%) ispitanika se 'niti se slaže, niti se ne slaže' s tvrdnjom da je donošenje ove zakonske mjere predizborni trik. Skoro pa polovina ispitanika (47.1%) vjeruje da će donošenje Zakona uticati na predizbornu kampanju, što bi po našem mišljenju bio iskorak u odnosu na prethodne kampanje u kojima se uglavnom raspravljalo o krupnim političkim pitanjima kao što su ustavne reforme, izborni zakon, te pitanje nacionalnih i etničkih identiteta. Svako drugi ispitanik (49.8%) tvrdi da će usvajanje Zakona uticati na njihove glasačke preferencije na izborima 2024. godine, što se može tumačiti na način da su radnici osviješćeni o svom pravu glasa i da će izbornu pravu koristiti kao mehanizam kažnjavanja ili nagrađivanja na narednim izborima, ako njihovi interesi nisu adekvatno predstavljeni. Dok jedna trećina ispitane populacije (32.8%) pokazuje neopredijeljenost u vezi glasačkih preferencija na izborima, svega 17.4% ispitanika ovo pitanje neće omesti da ukažu povjerenje političkim strankama na način kako su to da sada činili.

Grafikon 15 Usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u FBiH prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH utjecat će na ... (N=1452)

U javnom prostoru se govorilo o tome da će regulacija rada nedjeljom i praznicima uticati na povećanje prihoda u korist entiteta RS, da će zbog toga doći do lošeg prometa i zatvaranja malih trgovina u Federaciji BiH. Ovu tvrdnju smo željeli provjeriti kod naše ciljane istraživačke skupine. Naime, jedna četvrtina ispitanika (26.4%) složila se s tvrdnjom da će ove zakonske odredbe ići u korist entiteta RS, druga četvrtina (22.9%) odbija korelaciju s ovim pitanjem, dok se polovina ispitanika (50.7%) „niti slaže niti ne slaže“ s tvrdnjom da će usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u Federaciji BiH uticati na povećanje javnih prihoda u entitetu RS“. Prezentirani rezultati pokazuju da nije bilo dostatne rasprave o neradnoj nedjelji i praznicima i iz perspektive posljedica koje bi mogle uslijediti, ako entitet RS ne bude slijedio entitet FBiH u regulaciji ove problematike.

Grafikon 16 Usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u FBiH prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH utjecat će na ... (N=1452)

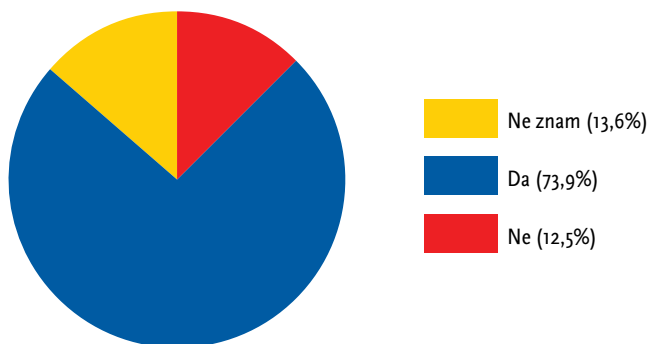
Drugo razumijevanje ove 'suzdržanosti' upućuje na selektivno i površno sagledavanje ovog problema u javnom prostoru. Naime, skoro polovina ispitanika (45.5%) se „niti slaže niti ne slaže“ sa tvrdnjom da će usvajanje Zakona uticati na loš promet i zatvaranje malih trgovina u Federaciji BiH. Jedna četvrtina ispitanika (21.5%), pokazuje da vjeruje da će se to reflektirati na druge dok jedna trećina (33.1%) ima opozicioni stav tj, “ne slaže se” ili “u potpunosti se ne slaže” sa prethodnom tvrdnjom.

3.5. „Izuzeti od zakona“

Izvori radnog prava uvažavaju nužnost rada nedjeljom za određeni broj radnika tj. radni dan jer postoji niz djelatnosti i profesija kod kojih ne postoji mogućnost zastajanja ili prestanka s radom nedjeljom. Društvo ne bi moglo da funkcioniše bez takvih usluga rada, pa se zbog toga prave izuzeci. Međutim, s obzirom na to da su ti radnici na neki način 'zaključani' jer rade nedjeljom, njima pripada pravo na povećanu dnevnicu za taj rad. Apsolutna zabrana rada nedjeljom, naravno, nije moguća, no činjenica da neki radnici trebaju raditi nedjeljom, a većina ne, izaziva javnu polemiku. Naime, brojne su profesije, djelatnosti, grane, u kojima je rad nedjeljom uobičajen ili čak nužan. Osim obavljanja nužnih poslova i službi rad nedjeljom uobičajen je i u ugostiteljskim objektima i objektima koji služe za razonodu kao što su kina, bazeni ili drugo – kako je nedjelja dan sedmičnog odmora za većinu radnika, logično je i ekonomski isplativo da nedjeljom rade takvi objekti. Nacrtom zakona o unutrašnjoj trgovini FBiH je predviđeno da se „neradna nedjelja ne odnosi na cvjećare, pekare, suvenirnice, objekte tradicionalnih i starih obrta, kao ni na prodajne objekte koji se nalaze unutar ili su dio željezničkih i autobusnih stanica i aerodroma, benzinskih pumpi, bolnica, hotela, prostora kulturnih i vjerskih objekata, muzeja i parkova prirode, groblja i specijaliziranih prodavnica vezanih za prodaju na grobljima“.

Prema ispitanicima zabrana rada nedjeljom treba da se odnosi i na benzinske pumpe, kladionice, ugostiteljske objekte i pekare. Naime, 73.9% radnika i radnica misli da ograničenja treba da budu jednaka za sve, dok je 12.5% onih koji smatraju da ovim izuzecima treba dozvoliti da rade nedjeljom i praznicima. I u ovom anketnom pitanju primjećujemo značajan procenat (13.5%) onih koji nemaju stava (odgovori „ne znam“) što nagovještava potrebu za snažnijim informiranjem i edukacijom radnika o trgovinskim običajnostima.

Grafikon 17 Ograničenje rada nedjeljom i praznicima u FBiH treba da se odnosi i na benzinske pumpe, kladionice, ugostiteljske objekte i pekare (N=1452)

3.6. “Svetost” nedjelje

Nedjelja ima dugu prošlost i ogromnu historijsku, tradicijsku, običajnu, a i vjersku relevantnost. Na neki je način nedjelja je „kulturno i društveno “dobro”, repetitivan takt koji određuje ritam života“ (Gotovac, 2023). Zamisao o ‘neradnoj nedjelji’ počiva na društvenom konstruktivnom diobe vremena na sedmice i religijskom poimanju dana koji je određen za odmor. Različite religije propovijedaju različite dane za odmor koji su u funkciji ili morala, ili odgoja djece ili neke duhovne kontemplacije. Neke od polemika o ‘neradnoj nedjelji’ u Federaciji BiH sugerirale su religijsku (tačnije kršćansku argumentaciju) koja proizlazi iz historijsko-tradicijskog pristupa utemeljenog kroz historiju Evrope, ali i iz ugovora kojeg je BiH potpisala sa Svetom Stolicom. Naime, u ugovoru između Svete stolice i Bosne i Hercegovine stoji da će „posebnim zakonom Bosne i Hercegovine kao neradni dani za katolike u cijeloj zemlji uredit će se nedjelja“ (Član 9). Ali, ovakva odredba nije kompatibilna s vrijednostima Ustava Bosne i Hercegovine i Evropske konvencije o ljudskim pravima koja je dio Dejtonskog mirovnog sporazuma i zbog toga ona ne bi trebala da bude imperativna i vrednovana. Naime, znano je da su razvoj industrijske proizvodnje, odvajanje crkve od države, uvođenje kapitalističkog društvenog poretka prestali poštovati nedjelju kao dan za odmor. To je ubrzo imalo posljedice za zdravlje radnika, jer su oni stradavali na radu i ozljeđivali se. „Stoga je država bila prisiljena intervenirati: umjesto imperativne nedjelje kao “vjerskog dana” odmora i kontemplacije došlo je do refleksivne tranzicije prema uređenju “dana tjednog odmora”, koji nije nužno morao biti u nedjelju, iako se tome tradicijski davala prednost, što je obrazloženo potrebom zaštite zdravlja radnika” (Gotovac, 2023: 105). Čak i ako bi religijska argumentacija bila uvažena, bila bi partikularna jer je Bosna i Hercegovina multikonfesionalna država, pa bi to značilo otvaranje prostora i drugima koji nisu kršćani da možda imaju pravo na neradni petak ili subotu.

3.7. Postdejtonska stvarnost: Imo’ pa ne’mo!

Iako postoje dejtonska ustavna ograničenja da BiH bude socijalna država, ova studija kao i analiza konteksta u kojem ona nastaje, obavezuje političke stranke u BiH da u svojim programskim strategijama radnička pitanja, pa i pitanje slobodne nedjelje i praznika razumijevaju kao prioritarna politička pitanja. Gotovo sve krize koje su se događale u postdejtonskoj BiH prelamale su se preko leđa radnika koji su se borili i koji su izgubili u sveopćoj deindustrijalizaciji u kojoj je revolucionarna borba za veća radnička prava bespovratno izgubljena. Usitnjavanje preduzeća prouzrokovalo je fakt da nema više grupisanih nezadovoljnih radnika pa se stiče dojam da su granski sindikati nemoćni i da nemaju kapaciteta da povedu radnike u recimo jedan veliki generalni štrajk koji bi mogao da blokira čitavu državu ili barem jedan njen entitet.

Najveće kompanije u BiH trenutno su elektroprivrede, željeznice i rudnici. Međutim, kako oni prvi ne uplaćuju doprinose, čitavo bosanskohercegovačko društvo snosi troškove njihovog poslovanja. Ako rudnici u Federaciji BiH ne uplaćuju doprinose za zdravstvo, ko plaća te troškove? Svi drugi uplaćuju te doprinose.

Ni politička tranzicija nije u potpunosti uspjela jer su poslijeratni izbori često bili pod političkim pritiskom, u atmosferi straha i opće kupovine i prodaje glasova. Demokratija

je mnogo više od ubacivanja listića u glasačke kutije, ali kao što je i ekonomija puno više od tzv. tender ekonomije po kojoj dominantni oblik poslovanja po kojem državna preduzeća drže većinu tržišta i služe za to da bi ljudi bliski vlastima izvlačili kapital. Debata o uvođenju neradne nedjelje i praznika pokazuje je da je termin radničke klase još uvijek i politički ili akademski legitiman, jer su prenormirana i posebno zaštićena radnička prava iz socijalizma, u postdejtonskoj BiH postala nedostižna. Iako je možda prikladnije govoriti o radu u društvenim grupama, rezultati analize ankete koja je sprovedena ukazuju da radnici nemaju isti odnos prema potrebama, pa tako ni zahtjeve prema politici, pa je opravdano govoriti o postojanju osviještene i neosviještene radničke klase u BiH.

U borbi za ostvarivanje bazičnih potreba, kao što je i pravo na slobodu od rada nedjeljom, izostala je borba za nove radničke probleme koji još nisu riješeni na koje ilustrativno ukazuje jedna naša ispitanica: „Prije rata ja sam radila u trgovini, nedjeljom se nije radilo a subotom samo do tri. Bio drakstor koji je radio non-stop. Nedjelja je uvijek bila neradna i dan za porodicu. Nadam se da će se usvojiti i da će nedjelja biti neradna“ (Ispitanica 4, FBiH). Pitanje prekarijata – česta promjena ugovora i poslova, zatim problemi koji su očit u online poslovanju gdje je radnik dostupan poslodavcu 24/7, a tako ugovorom nije predviđeno. Česte su prakse da u poslovima na internetu radikalno krše privatna prava radnika (online kontrola, špijuniranje aktivnosti radnika, česti i neargumentirani otkazi i sl.). Dakle novi problemi radnika još nisu u fokusu javne znatiželje, ali srećom jesu neki od starih koji su se uzimali 'zdravo za gotovo', a koji su sada postali nedostižni.

4. UMJESTO ZAKLJUČKA - RADNIČKA PRAVA I 'LJEVICA'

Ako deregulaciju rada nedjeljom sagledamo u kontekstu historije radničkih prava onda je važno istaći nekoliko činjenica vezanih za bosanskohercegovački prostor. Prvo pitanje koje se otvara tiče se klasa i klasnih razlika u BiH danas? Mi još uvijek u našem društvu prepoznajemo one koji posjeduju moć: vlasnike sredstava za proizvodnju, komunikacije, kapitala, političke vođe i one u njihovom neposrednom okruženju. S druge strane su i oni koji su bez moći: kao što su radnici, manjine, te sve one grupe koje se ne uklapaju ili su suviše u etnopolitičkom modelu vlasti. Riječ je skupini ljudi koji žive od svoga rada (radni narod). Ali, je li ova podjela uopće relevantna za bosanskohercegovačku političku zajednicu podijeljenu po etničkim linijama? Kada bi se u javnom prostoru govorilo više o klasnim, umjesto etničkim i entitetskim podjelama, možda bi borba protiv nacionalizma dobila svoj društveni i politički značaj, jer samo klasa, tome nas uči Marx, osigurava politički subjektivitet. Nacija, ako iza nje ne stoji politička klasa, njezin partikularni interes, nije ništa više od kulturno-umjetničkog i kulinarskog repertoara.

Prisjetimo se da je nositelji političkog subjektiviteta socijalističkog samoupravnog federalizma bila 'osnovna organizacija udruženog rada', koja je artikulirana u Ustavu iz 1974. a potom i Zakonu o udruženom radu iz 1976. bila „klasno najradikalnija, jer ukupnu ekonomsku i političku vlast dodjeljuje udruženim radnicima. 'Stara' parola 'Tvornice radnicima' dopunjena je parolom 'Sav dohodak radnicima'. Ostvareni dohodak uvijek i u svim oblicima svog kretanja i alokacije pripada OOUR-ima, čiji radnici neposredno i putem svojih delegata o njemu odlučuju, čime isključuju vlast države i paradržavnih organa i

tehnstrukture te banaka i ostalih 'otuđenih' centara" (Bilandžić, 1985: 446). Oslonjena na OOUR, s jedne i mjesnu zajednicu, s druge strane, ova radikalna socijalistička doktrina dovela je do, pred kraj sedamdesetih godina 20. stoljeća, jako razgranatog „sistema institucija, organa i samoupravnih tijela s nekoliko milijuna izabranih radnika i građana“ (Bilandžić, 1985: 447) što je historijski maksimum uključenja najšire populacije u procese odlučivanja unutar neke države. Ovaj proces 'produbljivanja socijalističke demokratije' s ciljem poticanja i jačanja samouprave najširih narodnih masa što je nužno vodilo k vraćanju političkog subjektiviteta ne samo federalnim republikama, već i lokalnim komunama, a posebno radnim organizacijama. Osnovna ideja socijalističkog samoupravnog federalizma počivala je u transferu moći na samom mjestu rada? Zašto je radno mjesto uopće važno? Zato što je mjesto moći, upravo mjesto proizvodnje vrijednosti i dohotka i mjesto raspolaganja tim kapitalom i to je jedino pravo mjesto odlučivanja. Ovaj pristup bi nacionalna pitanja dodatno obesmislio jer su, kako piše Bilandžić, „otvoreni putevi da se radnička klasa svakog naroda i narodnosti u republikama, pokrajinama, i, na određen način, u federaciji organizira kao dominantan upravljač procesima sve većeg i sve šireg područstvljavanja rada“ (Bilandžić, 1985: 463). Međutim, ono što je uslijedilo nakon donošenja novog ustava (1974), a potom i Zakona o udruženom radu svelo se na to da su „odluke formalno donosila samoupravna tijela, a faktički su odlučivali centri partijsko-državnog kompleksa iza 'zatvorenih' vrata“ (Bilandžić, 1985: 450).

Socijalno ili klasno pitanje je, na žalost, prekasno formulirano jer su prve ozbiljne političke i ekonomske krize koje su uslijedile nakon Titove smrti, rehabilitirale nacionalističke sentimente. Transformacija je tekla od raspolaganja dohotkom koga je bilo sve manje, koji je postao pokriven silnim dugovanjima k raspolaganju nacionalnim identitetom koga je bilo u izobilju.

Krajem osamdesetih godina kad odumire komunizam, sam pojam radničkih prava biva izložen društvenoj kritici. Otušeni aparat radničke klase, unatoč mreži asocijacija udruženog rada uglavnom ne uspijeva prevladati tradicionalni položaj 'najamnog rada', pa tako i položaj političke podčinjenosti odlukama 'države-partije'. U takvim okolnostima radnička klasa namjesto političkog subjekta ostaje u statusu političkog objekta, sada već pod „dominacijom 'nacionalnih' ili 'nadanacionalnih' političkih birokratija i tehnokratija. No bez obzira na njen neuspjeh u očuvanju radničkog naspram etničkog identiteta, historija radničkih prava u Drugoj Jugoslaviji, i BiH kao ravnopravnoj članici te federacije, demonstrira jedan autohton ekonomski eksperiment samoupravnog socijalizma u kojem radnici upravljaju svojim fabrikama. U cilju da se stvori jedno novo društvo, komunistička partija je nadišla samu sebe. Kao jedna samoupravna zajednica proizvođača, u tadašnja predstavnička tijela se birali i predstavnici iz privrede. Međutim, politička i društvena praksa u kojoj je bilo dosta apsurdnosti jer se krajem sedamdesetih godina uviđa zloupotreba i radnika i poslodavaca ('fabrike za proizvodnju ničega', često otvaranje bolovanja, krađa materijala iz preduzeća, raniji odlasci s posla bez ikakve sankcije itd...) Čuvena fraza „ne mogu oni mene malo platiti koliko ja mogu malo raditi“ došla je na naplatu. Raj za radnike vrlo brzo će se pretvoriti u pakao jer će lopate biti zamijenjene puškama, a radnička pokretačka snaga će biti usmjerena na borbu putem štrajkova koji su pratili kriminalnu privatizaciju velikih preduzeća u BiH kao što su Konjuh, Aluminijum, Agrokomerc i druga.

Gotovo da nema političke stranke u BiH (pozicione ili opozicione) da u svom programu nema zaštitu javnog dobra, te da u predizbornim kampanjama ne obećava da će svoje ciljeve usmjeriti na dobrobit "općeg interesa". Politička praksa pokazuje da su stranačkih interesi uvijek ispred javnog dobra. Zakon o političkim strankama i Ustav BiH garantuje osnovna građanska prava svakom pojedincu, ali česta zloupotreba vlasti i izigravanje povjerenja rezultiralo je da 40% stanovnika ne izlazi na izbore jer najčešće nemaju povjerenja u kandidate i stranke. Apsurdno je da u zemlji s najvećim brojem političkih stranaka u Evropi njeni građani nemaju alternativu i gube povjerenje čak i u socijaldemokratske stranke koje su za pripadnike radničke klase početkom dvadesetog stoljeća predstavljale objekt kolektivne identifikacije. „One su usmjeravale i sinhronizovale akcije radničke klase u cilju poboljšanja njenog položaja, što je bilo izuzetno značajno, jer su radnici imali nisko obrazovanje i ograničenu „sposobnost apstrakcije“ (Sartori, 1991: 76). Stranke su nekada nastajale na osnovu izražavanja interesa društvenih skupina, a jedna među njima nastajala je na osnovu rascjepa između rada i kapitala, radnika i poslodavaca (Lipset i Rokkan, 1967: 26-33). Ovaj ali i drugi sukobi ne transformišu se direktno u stranačku polarizaciju, nego do nje dolazi samo ako mu pogoduju politički, institucionalni i kulturni uslovi. Lipset (1961: 6), naglašava da su klase „najvažnija osnova političkih razlika“, a da partije predstavljaju „demokratski izraz klasne borbe“. Lazarsfeld, Berelson i Gaudet (1944: 27) zaključuju, na osnovu empirijskih istraživanja izbornih opredjeljenja, da „ličnost misli politički ono što je socijalno. Socijalne karakteristike determinišu političke preferencije“ (Goati, 2008: 45). Ako sagledamo bosanskohercegovačku realnost iz ove perspektive, koristeći Lipsetov pristup, koji je „opće mjesto“ u raspravama o nastanku partijskih sistema, važno je imati na umu da su zemlje „realnog socijalizma“ centralne i jugoistočne Evrope bile pod čvrstom kontrolom države, što je uticalo na formiranje posebnog tipa ličnosti. „Riječ je o pojedincu naviknutom da se u rješavanju svojih egzistencijalnih problema oslanja na državu, a ne na vlastite snage“. To je, zapravo, kako kaže Sartori (1991: 476), „zaštićeni čovjek koji se boji i odbija rizike i neizvjesnosti svojstvene otvorenom društvu i konkurenciji“. S druge strane, socijaldemokratske partije su u procesu programske deradikalizacije odbacile ideju revolucije i zamijenile je koncepcijom postepenih reformi, u kojima se, u okviru tržišne privrede, zalažu za poboljšanje položaja siromašnih i socijalno defavorizovanih kategorija stanovništva. Sa tim, socijaldemokratske partije proširile su svoju „ciljnu grupu“, uključujući u nju, pored „plavih bluza“, „bijelih okovratnika“, visoko obrazovane u sferi proizvodnje, zaposlene u tercijskom sektoru i mlade. Pošto su relativizovale svoj odnos s radništvom, te partije nisu više prinuđene da se zalažu za ljevičarsku politiku pune zaposlenosti i, umjesto toga, opredjeljuju se za ekonomske ciljeve koji odgovaraju prosječnom biraču.

Nezaposlenost, dostojanstven rad, eksploatacija radnika, kršenje radničkih prava, smanjeno učešće radnika u odlučivanju, sankcije za prekršitelje radničkih prava, rad na crno - sve su to teme koje javnost priželjkuje u predizbornoj kampanji koja je pred nama. Slobodna nedjelja i slobodni praznici - povećali bi sigurno i zainteresiranost radnika za političke procese i debate.

5. LITERATURA

Bećirović, D., Arnaut, D., Nurkić, B., Čavalić, A., Hadžović, D. (2024). *Šta donosi zabrana rada nedjeljom u FBiH?* Ekonomska analiza posljedica zabrane rada nedjeljom. Udruženja građana Multi i Udruženje "Liberalni forum – Pokret za slobodno društvo": Sarajevo

Bilandžić, D. (1985). *Historiji SFRJ - glavni procesi 1918 – 1985*. Školska knjiga: Zagreb.

Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2004). Beyond Money: Toward an Economy of Well-Being. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(1), 1-31.

European Union. (2012). Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FPRO%2FO1>

Goati, V. (2008). *Političke stranke i partijski sistemi*. Podgorica: FPN.

Gotovac, V. (2023). „(Ne)rad nedjeljom kao dilema radnog prava“, *ZPR* 11 (2) 2022; 101-120

Haworth, J. T., & Lewis, S. (2005). Work, leisure and well-being. *British Journal of Occupational Therapy*, 68(4), 177-184.

Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719-727.

Sartori, G. (1976). *Parties and party systems: A framework for analysis*, Cambridge University Press.

Seiler, D.L. (1999). *Političke stranke*. Zagreb.

Steptoe, A., Deaton, A., & Stone, A. A. (2015). Subjective wellbeing, health, and ageing. *The Lancet*, 385(9968), 640-648.

Temeljni ugovor između Svete Stolice i Bosne i Hercegovine, dostupan: https://www.ktabkbih.net/upload/file/Temeljni_ugovor.pdf

6. PRILOG: UPITNIK SA POSTOTCIMA

Poštovani,
pred Vama je upitnik koji se u velikoj mjeri odnosi na stavove i mišljenje građanki i građana Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) o (ne)radu nedjeljom i praznicima u FBiH. S obzirom da su rad i prava radnika važna karika društva, molimo Vas da učestvujete u istraživanju i jasno iznesete vlastite stavove o navedenim temama. Istraživanje je u potpunosti anonimno, odnosno ne unosite svoje lične podatke niti su oni na bilo koji način evidentirani uz odgovore na pitanja. Stoga vas molimo za samostalne i iskrene odgovore, popunjavanje anketnog upitnika oduzeti će Vam najviše 5 minuta.

Unaprijed zahvaljujemo na učešću i doprinosu.

1. Spol

	%
Muško	17.9%
Žensko	81.5%
Ne želim odgovoriti	0.6%

2. Dobne skupine

	%
18-29 godina	22.7%
30-44 godine	52.6%
45-64 godine	24.1%
65 i više godina	0.6%

3. Mjesto prebivališta

	%
Unsko-sanski kanton	3.4%
Tuzlanski kanton	16.5%
Zeničko-dobojski kanton	6.6%
Bosansko-podrinjski kanton	2.9%
Srednjobosanski kanton	7.2%
Hercegovačko-neretvanski kanton	4.7%
Zapadnohercegovački kanton	0.3%

Kanton Sarajevo	55.2%
Kanton 10	0.3%
Republika Srpska	1.3%
Brčko Distrikt	1.0%
Ne želim odgovoriti	0.6%

4. Stečeni nivo obrazovanja

	%
Osnovna stručna sprema	0.6%
Srednja stručna sprema	71.3%
Visoka stručna sprema	15.0%
Magisterij	12.1%
Doktorat	1.0%

5. Vaš trenutni status?

	%
Student_ica	1.7%
Student_ica sa zaposlenjem	2.3%
Zaposlen_a na puno radno vrijeme	85.6%
Zaposlen_a na skraćeno/povremeno radno vrijeme	1.0%
Samostalan rad/slobodna profesija	1.7%
Nezaposlen_a	3.9%
Domaćica	1.1%
Penzioner_ka	1.0%
Ne želim odgovoriti	1.6%

6. Da li ste zaposleni u:

	%
Realnom/privatnom sektoru	71.6%
Javnom sektoru	15.8%

Internacionalne organizacije ili Nevladine organizacije	2.8%
Ostalo	0.5%
Nije primjenjivo	9.4%

7. Tip zanimanja

	%
Uredski/šalterski posao	12.4%
Uslužno zanimanje (konobar, kuhar, fizer, itd.)	4.5%
Uslužno-trgovačko zanimanje (cvjećar, pekar, radnik u turizmu)	1.7%
Trgovačko zanimanje (trgovac, prodavac, itd.)	58.2%
Ostalo	13.6%
Nije primjenjivo	9.5%

8. Da li radite nedjeljom?

	%
Nikad	28.1%
Rijetko (jedna nedjelja u 3 mjeseca)	3.2%
Povremeno (jedna nedjelja u mjesecu)	3.4%
Često (dvije nedjelje u mjesecu)	8.4%
Veoma često (minimalno tri nedjelje u mjesecu)	47.5%
Nije primjenjivo	9.4%

9. Da li radite državnim i drugim praznicima?

	%
Nikad	21.9%
Rijetko	8.3%
Povremeno	14.2%
Često	13.8%
Veoma često	32.4%
Nije primjenjivo	9.4%

10. Kako bi ocijenili nivo stresa kada radite nedjeljom i/ili praznicima?

	%
Ne radim nedjeljom	19.9%
Vrlo nizak	1.9%
Nizak	0.9%
Umjeren	6.1%
Visok	18.0%
Vrlo visok	43.8%
Nije primjenjivo	9.4%

11. Adekvatno sam plaćen za rad nedjeljom i praznicima.

	%
Ne radim nedjeljom	20.1%
U potpunosti se ne slažem	24.8%
Ne slažem se	29.6%
Niti se slažem, niti se ne slažem	9.0%
Slažem se	3.5%
U potpunosti se slažem	3.7%
Nije primjenjivo	9.4%

12. Potrebno je nadnicu za radnu nedjelju i/ili praznike povećati u odnosu na ostale radne dane za:

25 BAM	1.1%
50 BAM	13.9%
75 BAM	7.4%
100 BAM	27.9%
125 BAM	32.8%
Ne znam	6.1%
Nije primjenjivo	9.4%

13. Podržavate li Nacrt zakona o unutrašnjoj trgovini prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dan za trgovine u FBiH?

	%
Ne	2.8%
Da	96.3%
Ne znam	0.9%

14. Navedite razloge zašto (ne)podržavate zabranu rada prodajnih objekata nedjeljom i praznicima u FBiH?

	%
Trgovci trebaju odmor, a potrošači mogu koristiti usluge drugim danima	74.7%
Ograničeno radno vrijeme nedjeljom štiti radnička prava	19.3%
Nedjelja je najbolji dan za odmor i vrijeme s porodicom	59.5%
Ograničavanje rada nedjeljom negativno utiče na ekonomiju i smanjit će broj radnih mjesta	2.3%
Želim u kupovinu kada ja želim, što je moje individualno pravo kao potrošača	2.1%
Tržište mora biti slobodno, poslodavcu se treba ostaviti izbor kada i koliko želi raditi	2.0%
Želim da ja izaberem koji mi je dan najprikladniji za odmor	2.5%
Podržavam neradnu nedjelju ali i pravo na još jedan slobodan dan u sedmici	56.9%

15. Usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u FBiH prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH utjecat će na ... javni interes svih građana u FBiH

	%
U potpunosti se ne slažem	4.3%
Ne slažem se	6.1%
Niti se slažem, niti se ne slažem	17.1%
Slažem se	22.4%
U potpunosti se slažem	50.1%

16. Usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u FBiH prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH utjecat će na ... usaglašavanje propisa na svim nivoima vlasti u FBiH

	%
U potpunosti se ne slažem	4.1%
Ne slažem se	3.8%
Niti se slažem, niti se ne slažem	18.9%
Slažem se	30.3%
U potpunosti se slažem	42.9%

17. Usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u FBiH prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH utjecat će na ... predizbornu kampanju.

	%
U potpunosti se ne slažem	6.0%
Ne slažem se	10.3%
Niti se slažem, niti se ne slažem	36.6%
Slažem se	22.0%
U potpunosti se slažem	25.1%

18. Usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u FBiH prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH utjecat će na ... moje glasačke preferencije na izborima 2024. godine.

	%
U potpunosti se ne slažem	8.4%
Ne slažem se	9.0%
Niti se slažem, niti se ne slažem	32.8%
Slažem se	20.7%
U potpunosti se slažem	29.1%

19. Usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u FBiH prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH utjecat će na ... povećanje javnih prihoda u entitetu RS

	%
U potpunosti se ne slažem	10.4%
Ne slažem se	12.5%
Niti se slažem, niti se ne slažem	50.6%
Slažem se	13.6%
U potpunosti se slažem	12.8%

20. Usvajanje Zakona o unutrašnjoj trgovini u FBiH prema kojem bi nedjelja i praznici trebali postati neradni dani za trgovine u FBiH utjecat će na ... loš promet i zatvaranje malih trgovina

	%
U potpunosti se ne slažem	17.1%
Ne slažem se	16.0%
Niti se slažem, niti se ne slažem	45.5%
Slažem se	10.5%
U potpunosti se slažem	11.0%

21. Ograničenje rada nedjeljom i praznicima u FBiH treba da se odnosi i na benzinske pumpe, kladionice, ugostiteljske objekte i pekare.

	%
Ne	12.5%
Da	73.9%
Ne znam	13.6%

22. Kako bi zabrana rada nedjeljom i praznicima utjecala na ... slobodno vrijeme i kvalitetu života.

	%
Veoma negativno	0.8%
Negativno	0.2%
Neutralno	2.5%
Pozitivno	13.7%
Veoma pozitivno	82.8%

23. Kako bi zabrana rada nedjeljom i praznicima utjecala na ... kućni budžet.

	%
Veoma negativno	0.6%
Negativno	0.6%
Neutralno	22.7%
Pozitivno	31.9%
Veoma pozitivno	44.3%

24. Kako bi zabrana rada nedjeljom i praznicima utjecala na ... porodični život.

	%
Veoma negativno	0.6%
Negativno	0.1%
Neutralno	2.9%
Pozitivno	14.0%
Veoma pozitivno	82.4%

25. Kako bi zabrana rada nedjeljom i praznicima utjecala na ... produktivnost tokom radne sedmice.

	%
Veoma negativno	0.6%
Negativno	0.3%
Neutralno	3.9%
Pozitivno	22.8%
Veoma pozitivno	72.5%

26. Kako bi zabrana rada nedjeljom i praznicima utjecala na ... zaštitu ličnog integriteta i zdravlja radnika.

	%
Veoma negativno	0.5%
Negativno	0.1%
Neutralno	4.0%
Pozitivno	20.5%
Veoma pozitivno	74.9%

27. Kako bi zabrana rada nedjeljom i praznicima utjecala na ... ravnotežu između privatnog i poslovnog života.

	%
Veoma negativno	0.4%
Negativno	0.3%
Neutralno	3.4%
Pozitivno	20.9%
Veoma pozitivno	75.0%

www.stbih.ba